

ЎЗБЕКСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ХАЛЫҚҚА

БІЛІМ БЕРУ МИНИСТІРЛІГІ

РЕСПУБЛИКА БІЛІМ ОРТАЛЫҒЫ

ФИЛОЛОГИЯ ПӘНДЕРІ БЛОК МОДУЛЫ БОЙЫНША

ЖАЛПЫ ОРТА БІЛІМНІҢ

ОҚУ БАҒДАРЛАМАСЫ

XI СЫНЫП

ҚАЗАҚ ТІЛІ

ТАШКЕНТ -2018

ТҮСІНІК ХАТЫ

Тіл білімінің алдына қойған әлеуметтік жағдай оқушы тұлғаны пікірлеуге, бөгделер пікірін аңғаруға және сол пікір нәтижесін ауызша және жазбаша тұрғыда сауатты баяндауға яғни коммуникативтік сауаттылықты дамытуға үйренуден тұрады.

Жалпы орта білім мекемелерінде қазақ тілін оқытудың негізгі **мақсаты** – оқушылардың өзіндік пікірлерін ауызша және жазбаша түрде дұрыс әрі анық баяндайтын, кітапқұмарлық мәдениеті қалыптасқан, өзбетінше және шығармашылықпен пікірлейтін, басқалардың пікірлерін аңғаратын – қарым-қатынас және сөйлеу мәдениеті дамыған тұлғаны дайындау.

Қазақ тілін оқытудың **міндеті** – оқушыны пікірлеуге, өзгелер пікірін аңғаруға, өз пікірін ауызша және жазбаша түрде сауатты баяндай алуға бағытталған сөйлеу компетенциясын дамыту; оқушыларда грамматикаға тиісті меңгерілетін білімдерді (фонетика, лексикология, сөзжасам, морфология, синтаксис, жазу және емле, тыныс белгілер, тіл мәдениеті, стилистикаға тиісті түсініктерді) дамыту; қазақ тілінің мүмкіндіктерінен өнімді пайдалана отырып дұрыс және анық баяндай алуды дамытуға бағытталған лингвистикалық компетенцияларды қалыптастыру;

Қазақ тілі сабақтарында оқушыларды өз бетінше және шығармашылық пікірлеуге бағыттау қажет. Соның үшін осы бағдарлама негізінде жаратылушы оқулықтарда шығармашылық ойлау тәрізін қалыптастыру, сабақты оқушылардың тілдік біліктілігін жүзеге келтіруге қарату мақсат етіп алынған.

Қазақ тілі пәнінің құрамды бөліктері мен түзілу негіздері. Жалпы орта білім мектептерінің 5-11-сыныптарында өтілетін қазақ тілі пәні оқушыларды: қазақ тілінің фонетикасы, лексикасы мен грамматикасы, стилистикасы, тіл мәдениеті бойынша тілдің ауызша және жазбаша түрлерден кең және дұрыс пайдалану үшін қажет болған ғылыми-практикалық мәліметті беруді; қазақ тілінде дұрыс сөйлеу, емле мен пунктуациясының негізгі ережелерін меңгеріп алуды; түрлі сөздіктерден дұрыс пайдалана алуды; өз пікірін тіл жағдайына сай тәрізде, түрлі пішіндерде баяндай алу дағдыларын құрауды; белгілі бір хабарды немесе мәліметті түрлі пішіндерде бере алу жолдарын; күнделік тұрмыс үшін қажет болған іс қағаздарын жүргізу дағдыларын; жас және білім дәрежесіне сай болған көркем, ғылыми, саяси шығармаларды үйреніп, олар жөніндегі пікір-таластарды, жеке қатынасты ауызша және жазбаша түрде дұрыс мазмұндай алу дағдыларын беруді негізгі міндет етіп алады.

Қазақ тілін оқытудың негізгі құралдары. Алғашқы басқышта: 1. Осы бағдарлама негізінде жаратылған оқулықтар. 2. Қазақ тілі бойынша сөздіктер: “Қазақ тілінің түсіндірмелі сөздігі”, “Қазақ тілінің антонимдер сөздігі”, “Қазақ тілінің синонимдер сөздігі”, “Қазақ тілінің диалектологиялық сөздігі”, “Қазақ тілінің орфографиялық сөздігі”, “Қазақ тілінің орфоэпиялық сөздігі”, “Қазақ тілінің фразеологиялық сөздігі”.

Бұл құралдар қазақ тіліндегі энциклопедиялар, қазақ тілі сабақтарында ауызша және жазбаша бейне үшін түсіндірмелі альбом, істетілуі керек болған қажетті сөздер берілген сурет пен бейнелер және 5-9-сыныптар үшін 46 аттағы плакаттар жинағы, “Оқытушы

кітабы”, “Диктанттар жинағы”, “Мазмұндамалар жинағы” және т.б. мен толықтырылуы мүмкін.

Білім әдісі. Білім әдісі, негізінен индуктив. Мұнда сабақтарда актив істеуші оқушының өзі. Әрбір сабақ шамамен төрт басқышты өз ішіне алады. 1. Қайталау. 2. Берілген материалдардың оқушылар тарапынан талдауы. 3. Берілген материалдарды оқытушы жәрдемінде жинақтау мен қорытынды шығару. 4. Меңгерген жинақтылықты іс жүзінде қолдау және сынау, оқу мәселелерін шешу. Оқушылардың мәтін түзу мен мәтін үстінде істеулері сабақты екінші, төртінші басқыштарында және сыныптан тыс берілетін тапсырмаларда орталық орында иелейді. Мәтіндер әр түрлі. Олардың анық түр мен көрінісі аз ғана оқулықта берілсе, негізінен, оқытушы тарапынан белгіленеді. Бағдарлама оқытушыға оқулықтағы барлық мәтіндерді өз құнты, талабы, жағдайының ыңғайлығына қарай алмастыру, оқыту үдерісін кең мағынадағы шығармашылық пен ізденімпаздық негізінде құруға толық мүмкіндік береді. Мәтін үстінде істеу тапсырмалары мен жаттығулары бұл бағдарлама мен оқулықтарға көптеп арналған. Оқушылар жаратуы тиіс болған мәтіндер бірнеше түрлі. Олардың негізгілері:

1. Сабақта алған теориялық білім мен дағдыны іс жүзінде қолдап мәтін түзу. Мұндай мәтіндер екі және үш сөйлемнен тұруы, монолог пен диалог түрінде, қысқаша бейне немесе әңгіме түрінде болуы мүмкін. Олардың анық түрін оқытушы басшылығында оқушының өзі таңдауы керек.

2. Берілген тақырып негізінде бейне (шағын мәтін). Мұндай бейнелер жазбаша және ауызша көріністерде оқушылардың жас және білім дәрежесіне тән мазмұндф көлемде орындалуы тиіс.

3. Шығарма мәтіннің жоғары көрінісі. Бағдарлама төмендегі шығармалар түрлерінен пайдалануды көздейді. Ғылыми шығарма, ғылыми-көркем шығарма, көркем-шығармашылық шығармалар, бейнелі шығарма, еркін шығарма. Мәтін үстінде істеу барлық сыныптарда негізгі орынды иелейді.

Қазақ тілі пәні негізінен өз ішіне география, тарих, әдебиет, педагогика-психология, логика, этика, тіл мәдениеті және стилистика пәндерін қамтиды.

Әдеби білімді оқушының оқу әрекетін қалыптастыруға бағадрлап құру – білім мазмұнын жаңартудың бір ұстанымы етіп алынды.

Жоғары даму жолында нық қадаммен бара жатқан Өзбекстан халқының рухани дүниесі мен мәдени өмірінде жаңа дәуір басталғаны шындық. Бұл өз кезегінде білімді дәуір талабы дәрежесінде алып бару талап етілуде. “Қазақ тілі” пәнін оқыту және заманауи талаптар негізінде алып бару арқылы оқушылар тарапынан білімдерді игеру және көркем шығармаларды ұғыну арқылы әдеби тәлімнің мазмұны мен мақсаты, оны ұйымдастыруда білім принциптері негізінде оқушылардың дүниетанымын белсенді қалыптастыру және дамыту талап етілуде.

Оқытудың түрлерін түсініп меңгеру үшін шетел методистері іс-тәжірибелерінен алынған мысалдармен таныстыруымыз мүмкін.

Негізгі мәселе: 1. Оқытушы шығармашылығында оқыту мақсатының ерекшеліктері. 2. Оқыту мақсатын қолданудың ішкі процесі. 3. Оқыту процесінде оқушылардың ролі.

Республикамызда ғалым Б.Блум таксаномиясы, “Кейс стади”ға негізделген оқыту технологиясы, дәстүрлі болмаған тест технологиясы, “Бумеранг”, “3x4”, “БББ”, квест-

сабақтар, электрондық-виртуалдық сабақтар, қашықтан оқыту, семантикалық карта т.б. сияқты заманауи жүйелерді қолдану әдістемелері арқылы оқушыларға жоғары дәрежелі білім беру бүгінгі күннің талабы. Оқыту технологиялары, көптеген педагогикалық инновациялық іс-тәжірибелер, авторлық мектептер мен жаңашыл – мұғалімдердің проблемалары жан-жақты талдауды және жүйелеуді талап етеді.

Қазақ тілі пәнінің IX сынып оқу бағдарламасы мемлекеттік білім стандартының талабы негізінде дайындалды. Мемлекеттік білім стандартының IX сыныптар үшін негізгі мөлшер есептеледі. Осы сыныпты бітірушілер мемлекеттік білім стандартының жоғарыдағы дәреже үшін қойылған талаптарға жауап беруі шарт.

Жалпы орты білім МБС-ның тірек оқу жоспарында қазақ тілін оқу пәнінен сыныптар бойынша оқу сағаттары төмендегіше белгіленген.

Сыныптар	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI
Аптасына	4	4	2	2	2	1	1
Жыл бойы	136	136	68	68	68	34	34

Аталмыш оқу бағдарламасы 2018 – 2019 оқу жылында XI сынып, 2019-2020 оқу жылында VIII-IX сыныптар, 2020-2021 оқу жылында V сынып, 2022-2023 оқу жылында VI, VII, X сыныптарда басқшыпа-басқыш іс жүзіне асырылады.

XI СЫНЫП

(Апталық сағаты-1, жылдық сағаты - 34)

Оқушылардың оқу әрекетіне қойылатын талаптар

30-35 сөйлемнен тұратын мәтіннен тығыз, шығармашылық мәтін (мазмұндама) жазады. Пікір мәнерінде емле мен стилистикалық ережелерге мойынсұнады, тыныс белгілерден орынды пайдаланады. Қыстырма мен қаратпалар, төлеу сөздер, тілдің мәнерлілігі, пікірді баяндауда құрмалас сөйлемнің жай және күрделі түрлерінен пайдаланады. Іс қағаздарынан хаттама. Хаттамадан көшірме жазады.

Қазақ тілінің бүгінгі өркендеуін анықтайды. Сөйлеу мәмілесі мен тіл мәдениеті. Мәдени тіл мен оны қалыптастыратын негізгі белгілер. Тілдің дұрыстығы. Тілдің анықтығы. Тілдің логикалығы. Тілдің тазалығы. Тілдің байлығы. Тілдің жүйелілігі. Тілдің мәнерлілігін түсіндіреді де жазба тіл мәнерінде орынды пайдаланады.

Оқушылардың оқу әрекетіне қойлатын талаптар:

(тереңдетілген мектептер үшін)

35- 40 сөйлемнен тұратын шығармашылық мәтін (мазмұндама) жаза алады. Емле мен стилистикалық ережелеріне мойынсұнады. Ресми іс қағаздары мен хаттарды түсіндіреді.

КІРІСПЕ (1 САҒАТ)

Қазақ тілі және оның дамуы. Қазақ тілінің бүгінгі жағдайы. Тілдің ғылым, техника және басқа салалардағы орны.

ТІЛ МӘДЕНИЕТІ (3 сағат)

Сөйлеу мәдениеті. Тіл – адам болмысының айнасы. Сөз арқылы адамның ақыл-ойы, мінез-құлқы, рухани жан дүниесі танылатындығы. Тіл – адамның барлық саналы әрекетінің құралы: оның өнерлі, білімді, мәдениетті болып қалыптасуында тіл маңызды рөл атқаратындығы.

Тыңдай білу әдебі. Тыңдай білу әдебі. Ұлы ғұламаларымыздың сөйлеу әдебі туралы пікірлері. Сөйлесу және сөйлеу мәдениеті. Сөйлеу мәдениеті - қоғам мәдениетінің айнасы.

Мәдени сөйлеу және оны қалыптастырудың негізгі белгілері.

Мәдениетті сөйлеу туралы түсінік. Оның негізгі белгілері: шындығында, анықтығында, логикалдығында, дұрыс баяндалуында, байлығында, тазалығында, жүйелілігінде және т.б.

Әдеби норманың қалыптасуында сөйлеудің орны. Лексикалық және грамматикалық нормалар. Стилистикалық нормалар.

ҚАЗАҚ ТІЛІНІҢ ОРФОЭПИЯСЫ (6 сағат)

Дұрыс айту нормалары. Сөзжасамдық норма. Жазбаша сөйлеудің дұрыстығында емле мен тыныс белгілері нормалары. Сөйлеудің дәлдігі – оның әдеби тіл нормаларына толық сәйкестігінде. Дұрыс сөйлеу ережелері.

Қазақ әдеби тілі. Қазақ әдеби тілі туралы түсінік. Сөйлеу анықтығының тіл бірліктері бейнелеген мазмұнның болмыстағы түсініктерге толық сәйкестенуі негізінде қамтамасыз етілуі. Тіл өзінің қатынас құралы болу қызметін ауызша түрде де, жазбаша түрде де атқара алатындығы. Сөйлеудің анықтығы және көп мағыналылық, өзара мәндестік, омоним және пароним сөздерден дұрыс пайдаланудың орны.

Сөйлеудің дұрыстығы мен көркемдеп сөйлеу. Мәнердің анықтығы мен бейнелеудің тазалығы. Дұрыс сөйлеу ережелеріне кері әсер ететін жағдайлар.

Сөйлеу барысында тіл бірліктерінің арасындағы мазмұндық байланыс. Сөйлеу барысында тіл бірліктерінің арасындағы мазмұндық байланыстардың пікір логикасы маңызына сәйкестігі – логикалық белгінің негізі. Пікірдің құралуы мен ойдың дұрыстығы. Сөйлеудің логикалдылығына жетуде синтаксистік құралдардан орынды және өнімді пайдалану. Логикалық сөйлеу. Оның шығармашылық мәтін құраудағы орны. Логикалық сөйлеуге кері әсер ететін жағдайлар. Сөйлеудің логикалдылығы мен мәтіннің композициялық құрылысы.

Сөз мәдениеті және шешендік өнер. Тіл – адам болмысының айнасы. Сөз арқылы адамның ақыл-ойы, мінез-құлығы, рухани жан дүниесі екендігі. Тіл мәдениетінің тірегі – әдеби тілдің нормалары мен стильдік жүйелер. «Сөз мәдениетінің жоғары формасы - шешендік» өнері екендігі. Шешендік өнер, шешендіктану мен шешендік сөз бір-бірімен тығыз байланыса келгенмен, үшеуі үш басқа түсінік атаулары екендігі.

Мәтін және оның құрылысы. Сөйлеу ауызша және жазбаша формада болатындығы. Сөйлеудің жазбаша формасы мәтін терминін аңғаратын мазмұнға сәйкес келуі. Мәтін стилистикалық жақтан ғылыми мәтін, көркем мәтін, ресми мәтін, әмбебап мәтін болып бөлінуі. Мәтіннің өзіндік ерекшеліктері.

ӘДЕБИ ТІЛ НОРМАЛАРЫ (3 сағат)

Әдеби тіл дамыған сайын оның сымбаттылық қасиеті арта түсетіндігі. Тіл мәдениетінің басты талабының бірі – тілдік нормаларды қалыптастыру болып табылатындығы. Сөздің байлығы мен кедейлігі. Сөйлеу байлығы ондағы құрамның түрлілігімен белгіленуі. Қазақ тілінің сөздік құрамы сөз байлығын құраудың негізі. Сөз байлығын құрауда өзара мәндес сөздер, жай және құрмалас сөйлемдердің орны. Сөз байлығына кері әсер ететін

жағдайлар. Лексикалық және грамматикалық қайталаулардың сөйлеудің сапасын арттыруға кері әсері. Сөз байлығы және сөйлеу стилдері.

Сөйлеудің тазалығы мен мәнерлілігі.

Сөйлеудің тазалығы оның әдеби тіл нормаларына сәйкестенуімен бірге тәрбиеге жат болған жәйттер негізінде белгіленуі. Сөйлеу және қоғамдағы тәрбие нормалары. Сөйлеудің тазалығына кері әсер ететін жағдайлар. Варваризмдер мен вулгаризмдердің қолданылу нормалары. Ресми ісқағаздары стиліне сай қалыптасқан сөз, тіркес және сөйлемдердің сөйлеу тазалығына кері әсер етуі. Сөйлеудің мәнерлілігі. Сөйлеудің әсерлілігі мен мәнерлілігі. Мәнерлегіштік және сөйлеу стильдері. Сөйлеудің мәнерлілігін құрайтын құралдар. Көркем сөз стилі мен құбылтулардың мәнерлегіштікті құраудағы орны. Эпитет. Метафора. Ұқсату. Метонимия. Гипербола мен литота. Каламбур. Сарказм. Сөйлеудің мәнерлілігіне кері әсер ететін жәйттар.

Әдебиеттер: 7, 11, 15, 16, 21.

ҚАЗАҚ ТІЛІНІҢ ЛЕКСИКАСЫ (8 сағат)

Қазақ тілінің сөздік құрамы. Сөздердің мағынасын, оның жалпы лексикалық жүйедегі алатын орнын, шығу төркінін, қолдану қабілетін, күнделікті қарым-қатынастағы көрінісін, түрлі стильдік мәні мен сипатын тексеретін ғылым екендігі.

Сөз және оның мағыналары. Сөз өте күрделі құбылыс. Сөз – мағынаның тірегі. Сөз мағынасының ауыспалы және келтірінді топтары. Сөз мағынасының ауыспалы және келтірінді топтарына метафоралық, метонимиялық, синекдохалық мағыналар жататындығы.

Омоним және оның жасалуы. Омонимдер бірдей дыбысталып немесе бірдей жазылып, мағыналары басқа-басқа болып келетін сөздер екендігі.

Синоним және оның жасалуы. Синоним мағынасы бір - біріне жуық, өзара мәндес сөздер екендігі.

Антоним және оның жасалуы. Әр түрлі түбірден құралған, мағыналары бір-біріне қарама-қарсы сөздердің антоним екендігі.

Әдебиеттер: 9, 14, 16, 17, 21.

СӨЙЛЕУ МӘДЕНИЕТІ МЕН МӘНЕРЛІЛІГІ ЖӘНЕ

ІС-ҚАҒАЗДАРЫНЫҢ ҮЛГІЛЕРІ (4 сағат)

Сөзді сазына келтіріп сөйлеу. Сөйлеу техникасы жалпы сөйлеу мәдениетінің маңызды белгісі. Дауыстың сапасы, сөйлеу барысында дұрыс тыныс алу. Екпін. Дыбыстау техникасы, дикциясы мен басқа да фонетикалық дағдылар. Адам қарым-қатынасындағы сөз мәдениетінің орны.

Ресми ісқағаздарымен істеу. Аннотация. Пікір. Түсінік хат. Баяндама. Хаттама. Арыз. Кепілдік хат. Сенім хат. Күнделік. Қаулы-қарарлар. Жарлықтар мен бұйрықтар т.б. үлгілері мен жұмыс істеу.

Әдебиеттер: 13, 15, 18.

Пысықтау жұмыстары (4 сағат).

Шығармашылық жұмыс (бақылау жұмысы). (4 сағат) .

Жыл соңындағы қайталау (1 сағат)

Қазақ тілі пәнінен тақырыптық жоспар

№	Тақырыптар аты	Сағаттар саны		
		Жалпы	Теориялық	Практика
1	Кіріспе.	1	1	
2	Тіл мәдениеті.	3	3	
3	Қазақ тілінің орфоэпиясы.	6	6	
4	Қазақ әдеби тілі.	3	3	
5	Қазақ тілінің лексикасы.	8	8	
6	Сөйлеу мәдениеті мен мәнерлілігі мен ісқағаздарының үлгілері	4	4	

7	ПЫСЫҚТАУ сабағы	4	4	
7	Шығармашылық жұмыс (бақылау жұмысы)	4	4	
8	Жыл соңындағы қайталау	1	1	
	Жалпы	34	34	

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР:

1. О‘zbekiston Respublikasining 1997- yil 29- avgustdagi “Ta’lim to‘g‘risida” gi Qonuni.
2. О‘zbekiston Respublikasining 1997-yil 29-avgustdagi “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi to‘g‘risida” gi Qonuni.
3. О‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1999- yil 16 -avgustdagi “Umumiy o‘rta ta’limning davlat ta’lim standartlarini tasdiqlash to‘g‘risida” gi 390-sonli qarori.
4. О‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 6 apreldagi “Umumiy o‘rta ta’lim va o‘rta maxsus, kasb-hunar ta’limining davlat ta’lim standartlarini tasdiqlash to‘g‘risida” gi 187-son qarori.
5. О‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 15 martdagi “Umumiy o‘rta ta’lim to‘g‘risidagi Nizomni tasdiqlash haqida” gi 140-sonli qarori.
6. Каримов И.А. Жоғары руханият жеңілмес күш. Т.: Маънавият. 2008.
7. Адамбаев Б. Шешендік сөздер. А.: 1992.
8. Адамбаев Б. Қазақ тың шешендік сөздері. А.: 2006.
9. Aminov M. , Madvaliyev A. , Mahkamov N. , Mahmudov N. Ish yuritish.

Toshkent: «O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi» Davlat ilmiy nashriyoti, 2015.

10. Бектұров Ш. Қазақ тілі. (фонетика, лексика, морфология, синтаксис). А.: 2006.
11. Балақаев М. Қордабаев Т. Қазіргі қазақ тілі. А.: 1992.
12. Балақаев М. Тіл мәдениеті және қазақ тілін оқыту. А.: 1998.
13. Байқабылов Ө. Дүйсебаева Д. Қазіргі қазақ әдеби тілі. (оқу қолданба). Т.: 2013.
14. Дәулетбекова Ж., Рай Қ., Есмағанбетова Ш. Қазақ тілі (сөз мәдениеті және шешендік). А.: 2001.
15. Исаев С. Грамматикалық ұғымдар мен категориялар. А.: 1992.
16. Исаев С. Қазақ тілі. А.: 2007.
17. Қазақ тілінің энциклопедиясы. Астана. 2006.
18. Mahmudov N. O‘qituvchi nutqi madaniyati. 2-nashri. – Т.:Alisher Navoiy nomidagi O‘zbekiston Milliy kutubxonasi nashriyoti, 2009.
19. Мұсабекова Ф. Қазіргі қазақ тілінің пунктуациясы. А.:1991.
20. Оразов М. Көмекші сөздер. 1-2-кітап. Т.: 1997.
21. Оразов М. Етістік. А.: 2002.
22. Орфоэпиялық сөздік. А.: 2007.
23. Хасенов Ә. Тіл білімі. А.: 2007.
24. Ысқақов А. Қазіргі қазақ тілі. А.: 1993